

VI. IN MEMORIAM

PIOTR KOWALSKI
(1952-2011)

Zdecydowanie przedwcześnie, w pełni sił twórczych, 6 grudnia 2011 roku w Toruniu odszedł prof. zw. dr hab. Piotr Kowalski, mając zaledwie 59 lat, a przed sobą wiele planów naukowych, osobistych, także zawodowych... Z najważniejszych zagadnień, z wielu dyscyplin naukowych, którymi interesował się, można wymienić: literaturę i kulturę popularną, folklor, teorię badań folklorystycznych, kulturę magiczną, metodologię badań kulturoznawczych, historię kultury i komunikacji, a szczególnie kultury polskiej XVII i XVIII wieku. Jego obszerny dorobek naukowy z zakresu literaturoznawstwa, folklorystyki, kulturoznawstwa, antropologii, historii kultury powoduje, że specjaliści z wszystkich tych dyscyplin i im pokrewnych postrzegają go jako badacza „wielu kulturowych obszarów”, którego „wyróżniała wyjątkowa pasja badawcza”, eksponując pionierski charakter jego prac, pisząc o wydawanych przez Niego książkach w kategoriach prac

„arcyciekawych”, „wyjątkowo pięknie ukazujących związki kultury współczesnej z przeszłością”, także „pięknie wydanych”.

Prof. Kowalski urodził się 10 lutego 1952 roku w Brzegu. Życie swoje związał z Opolem i Wrocławiem. Po ukończeniu Liceum Ogólnokształcącego nr 2 w Opolu, w 1971 roku podjął studia na kierunku filologia polska w Uniwersytecie Wrocławskim. Pracę zawodową rozpoczął w 1976 roku, uzyskując kolejne stopnie naukowe i awansując na stanowiska akademickie. Został zatrudniony w Zakładzie Teorii Literatury Instytutu Filologii Polskiej UW. W 1984 roku obronił we Wrocławiu pracę doktorską „Publicystyka kulturalna i problemy recepcji polskiej kultury masowej”, napisaną pod kierunkiem prof. Jerzego Jastrzębskiego, który wyznał po latach: „był moim najbliższym przyjaciele i pierwszym doktorem”. W 1987 roku przeniósł

się do Opolu, do Wyższej Szkoły Pedagogicznej (przekształconej w 1994 r. w Uniwersytet Opolski), do ówczesnej Katedry Folklorystyki, kierowanej wówczas przez prof. Dorotę Simonides. Na podstawie rozprawy habilitacyjnej *Współczesny folklor i folklorystyka: o przedmiocie poznania w dzisiejszych badaniach folklorystycznych* (1990) uzyskał w tej uczelni w 1991 roku stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa. Profesorem tytularnym został w 1999 roku. Pracował także w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Jagiellońskiego (w latach 1997-2009). Gdy po 21 latach odchodził z Opolu do Wrocławia, to odchodził już z Katedry Kulturoznawstwa i Folklorystyki, zajęcia dydaktyczne prowadził nie tylko na polonistyce, ale przede wszystkim na kulturoznawstwie, nowym kierunku, którego w Opolu był współinicjatorem i współorganizatorem. W 2008 roku wygrał konkurs na stanowisko profesora w Instytucie Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Wrocławskiego i tutaj rozpoczął nowy okres w swym życiu zawodowym.

Początki drogi naukowej prof. Kowalskiego były związane głównie z kulturą popularną i masową. Zagadnieniom tym poświęcił wiele artykułów i studiów, a jego pierwszą książkę, tak zwaną podoktorską, o polskiej kulturze masowej lat 70. XX stulecia (1988) można traktować jako syntezę Jego wczesnych przemysłań. Obszarami kultury popularnej Profesor interesował się do swoich ostatnich dni (np.: 1996, 2004b, 2006; liczne hasła w *Słowniku literatury popularnej*, wyd. we Wrocławiu w 1997 r.).

Wydaje mi się, że poważny wpływ na rozwój warsztatu naukowego prof. Kowalskiego wywarło Jego nowe miejsce pracy w Opolu. Wtedy poszerzył pole swej obserwacji o nowe zjawiska kulturowe, głównie te, które są najbliższe przedmiotowi badań współczesnego folklorysty. Swą pasją badawczą objął więc przede wszystkim ten zespół problemów, który dotyczy metodologii folklorystyki, form i sposobów istnienia folkloru, kultury typu ludowego w dobie ekspansywnych wpływów kultury popularnej. Tu, w Opolu, powstała Jego praca habilitacyjna o współczesnym folklorze i folklorystyce właśnie. Opowiedział się wówczas za antropologicznym modelem tej dyscypliny, eksponując dotychczasowe kłopoty w wyznaczaniu zakresu jej badań oraz niekonsekwencje metodologiczne. W równym stopniu interesowały go zjawiska typowe dla tradycyjnej kultury, jak i współczesnej (1993, 1994). Zwracał uwagę na wybrane przykłady tradycyjnych i współczesnych zjawisk nie tylko w znaczeniu „tu i teraz”, ale w szerokim antropologicznym sensie, o czym świadczy następna Jego książka (2000c). Obszerne studium o Kazimierzu Haurze, a właściwie o jego traktacie *Skład albo skarbiec znakomitych sekretów ekonomii ziemiańskiej*, jest przykładem nie tyle literackiej, co antropologicznej analizy, rozważań z zakresu historii kultury, analizy sarmatyzmu jako takiego (2000b). Jak widać, kolejne prace autorskie, jak i te, które redagował, dotyczą nowego obszaru Jego badań, które rozwinął w kierunku antropologii, etnologii, historii kultury, a zwłaszcza kultury XVII i XVIII wieku. Prof. Kowalski opublikował 17 książek autorskich, w tym między innymi fundamentalne opracowanie dotyczące kultury magicznej (1998a), nowatorskie prace antropologiczne z historii kultury polskiej XVII i XVIII wieku (2000b, 2010c), monografie dotyczące symboliki chleba (2000a, 2007d) i wody (2002c).

Ostatnia jego praca zwarta ukazała się w 2010 roku i dotyczyła komunikacyjnej historii powinszowań (2010a). Był redaktorem 19 prac zbiorowych, autorem blisko 200 artykułów i studiów, opublikował blisko 100 recenzji, a w latach 1995-2006 odpowiadał za popularną serię pokonkursowych prac literackich *Krajobrazy słowa. Poezja i proza laureatów konkursu literackiego* (wybór tekstów i słowo wstępne; prace wydawane przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Kędzierzynie-Koźlu). Za pracę naukową kilkakrotnie otrzymał nagrody rektora Uniwersytetu Opolskiego (1999, 2000, 2001, 2004, 2005), za dorobek naukowy był wielokrotnie nagradzany przez Ministra Edukacji Narodowej (1989, 1999, 2003). Za pracę naukową i dydaktyczną otrzymał Srebrny Krzyż Zasługi (1999), Medal Komisji Edukacji Narodowej (2003), I Nagrodę i Medal Zygmunta Glogera (2001).

O pozycji naukowej prof. Kowalskiego świadczą fakty: przez kilka kadencji był członkiem Komitetu Nauk Etnologicznych PAN, Komitetu Nauk o Kulturze PAN, Komisji Etnograficznej PAN w Krakowie, Komisji Dyscyplinarnej przy Ministrze Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Zasiadał także w redakcji czasopism, takich jak: „Literatura Ludowa”, „Kultura Popularna”, „Kultura i Literatura Popularna”, „Przegląd Kulturoznawczy”. Był inicjatorem i założycielem, redaktorem (później także członkiem rady naukowej) dwóch serii wydawniczych: *Stromata Anthropologica* (Uniwersytet Opolski, Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk) i *Colloquia Anthropologica et Communicativa* (Uniwersytet Wrocławski). Wypromował ośmiu doktorów, był recenzentem w ponad 30 przewodach doktorskich i ponad 15 habilitacyjnych; napisał około dziesięciu opinii profesorskich. Był członkiem Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, od 1987 roku członkiem Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego (Oddział Opolski).

Prof. Kowalski miał poważne osiągnięcia w zakresie pracy dydaktycznej, był współautorem koncepcji i współtwórcą studiów kulturoznawczych w Uniwersytecie Opolskim, programów specjalności w ramach studiów na kierunkach: filologia polska i kulturoznawstwo. Opracował wiele autorskich programów przedmiotów na studiach polonistycznych, kulturoznawczych, etnologicznych i dziennikarskich. Był cenionym i lubianym przez studentów wykładowcą. W ostatnich latach swego życia prof. Kowalski zaangażował się w działania związane z podnoszeniem jakości kształcenia, najpierw aktywnie pracował jako ekspert w Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej (UKA), a od 2000 roku był członkiem Państwowej Komisji Akredytacyjnej (PKA). Za aktywność i rzetelność wykonywanych w niej obowiązków został dwukrotnie nagrodzony przez Ministra Edukacji Narodowej i Sportu (2003, 2004).

Prof. Kowalski przekroczył granicę ziemskiego życia w Toruniu, pięknym mieście, a w Opolu (które ostatnio zamienił na Wrocław) zakończył swą ziemską pielgrzymkę: 12 grudnia 2011 roku pożegnaliśmy Go z wielkim żalem na Cmentarzu komunalnym w Opolu. Jego talenty dydaktyczne i charyzmę jako pracownika naukowego eksponowali w pośmiertnych wpisach internetowych studenci. Pozostanie w naszej pamięci jako perfekcjonista, pasjonat, indywidualista, człowiek niezwykle pracowity. Nie był z pewnością badaczem terenowym, uznawał się za „badacza biurowego”, choć – trzeba to przyznać – był wnikliwym obserwatorem współczesnej kultury. Szukał raczej jej dawnych sensów. Wydaje się, że w ostatnich latach ta daw-

ność i jej symbolika interesowały go najbardziej. Kochał życie... Jego żywiołem były książki (bardzo starannie poukładane na półkach), na które wydawał krocie, oraz komputer. Jego prace o samotności i wspólnocie, o obecności i przemijaniu, przekraczaniu granic, odysejach naszych byle jakich, podróży, wędrowaniu, pielgrzymowaniu będą nam towarzyszyć...

Teresa Smolińska

WYBRANE PRACE PIOTRA KOWALSKIEGO (KSIĄŻKI AUTORSKIE I REDAKCYJNE)

- 1988 *Parterowy Olimp. Rzecz o polskiej kulturze masowej lat siedemdziesiątych*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- 1990 *Współczesny folklor i folklorystyka: o przedmiocie poznania w dzisiejszych badaniach folklorystycznych*, Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
- 1992 (red., przy współpracy D. Simonides), *Kultura ludowa śląskiej ludności rodzimej*, Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych.
- 1993 *Samotność i wspólnota. Inskrypcje w przestrzeniach współczesnego życia*, Opole: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- 1994 *Prośba do Pana Boga. Rzecz o gestach wotywnych*, Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej.
- 1995 (red.), „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego. Filologia Polska 36. Folklorystyka” 1, Opole.
- 1996 *(Nie)bezpieczne światy masowej wyobraźni. Studia o literaturze i kulturze popularnej*, Opole: Uniwersytet Opolski.
- 1998a *Leksykon. Znaki świata. Omeny, symbole, znaczenia*, Warszawa-Wrocław: Wydawnictwo Naukowe PWN; (wyd. 2. *Kultura magiczna: omen, przesąd, znaczenie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2007).
- 1998b (red.), *Oczywisty urok biesiadowania*, Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej.
- 1998c (red.), „*Wszystek krąg ziemski*”. *Antropologia, historia, literatura. Prace ofiarowane Profesorowi Czesławowi Hernasowi*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- 2000a *Chleb nasz powszedni. O pieczywie w obrzędach, magii, literackich obrazach i opiniach dietetyków*, Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Ossolineum.
- 2000b „*Theatrum świata wszystkiego*” i „*pościwy gospodarz*”. *O wizji świata pewnego siedemnastowiecznego pisarza ziemiańskiego*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- 2000c *Zwierzoczekoupiory, wampiry i inne bestie. Krwiożercze potwory i erozja symbolicznej interpretacji*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- 2001a (red., wspólnie z A. Gleniem), *Obecność i przemijanie. Fenomen początku i końca w kulturze i literaturze współczesnej*, Opole: Uniwersytet Opolski.
- 2001b (red.), *Przestrzenie, miejsca, wędrówki. Kategoria przestrzeni w badaniach kulturowych i literackich. Studia*, Opole: Uniwersytet Opolski, Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.

- 2002a *Odyseje nasze były jakie. Droga, przestrzeń i podróżowanie w kulturze współczesnej*, Wrocław: Wydawnictwo ATLA 2.
- 2002b (red.), *Teatr wielki, mniejszy i codzienny. Studia*, Opole: Uniwersytet Opolski.
- 2002c *Woda żywa. Opowieść o wodzie, zdrowiu, higienie i dietetyce*, Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Ossolineum.
- 2003 (red.), *Wędrować, pielgrzymować, być turystą. Podróż w dyskursach kultury*, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- 2004a (red., wspólnie z M. Sztandara), *O granicach i ich przekraczaniu*, Opole: Uniwersytet Opolski.
- 2004b *Popkultura i humaniści. Daleki od kompletności remanent spraw, poglądów i mistyfikacji*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- 2005a (red., wspólnie z K. Łeńską-Bąk), *Po co nam Gałczyński? Studia i szkice*, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- 2005b (red.), *Polacy o sobie. Współczesna autorefleksja: jednostka, społeczeństwo, historia*, Łomża: Oficyna Wydawnicza „Stopka”.
- 2006 (red., wspólnie z Z. Libera), *Poszukiwanie sensów. Lekcja z czytania kultury*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- 2007a (red., wspólnie z K. Łeńską-Bąk, M. Sztandara), *Bestie, żywy inwentarz i bracia mniejsi. Motywy zwierzęce w mitologiach, sztuce i życiu codziennym*, Opole: Uniwersytet Opolski, Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.
- 2007b *Matura, Sienkiewicz i wychowanie patriotyczne*, Łomża: Oficyna Wydawnicza „Stopka”.
- 2007c *O jednorożcu, Wieczerniku i innych motywach mniej lub bardziej ważnych. Szkice z historii kultury*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- 2007d *Opowieść o chlebie, czyli nasz powszedni*, opracowanie receptur J. Piotrowski, Kraków: IKON.
- 2009a (red., wspólnie z S. Zagórskim), *Co kochamy. Polacy w poszukiwaniu wartości*, Łomża: Oficyna Wydawnicza „Stopka”.
- 2009b (red.), *Tabu, etykieta, dobre obyczaje*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- 2010a *Gratulanci i wieszownicy. Zarys komunikacyjnej historii wieszowania*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- 2010b (red.), *Monety, banknoty i inne środki wymiany. Pieniądz w dyskursach kultury*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- 2010c *Świat Andrzeja Komonieckiego, kronikarza Żywca. Studia z antropologii historycznej*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- 2011a (red., wspólnie z S. Zagórskim), *Media wolne czy bezwolne*, Łomża: Oficyna Wydawnicza „Stopka”.
- 2011b (red.), *Mit, prawda, imaginacja*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- 2012 (red., wspólnie z K. Konarską), *Powódzie, plagi, życie i inne katastrofy*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.